

ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՎՈՂ ՈՒՍՈՒՑՉԻ ՉԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Չետազոտության թեման՝ Մտիվացիան՝ որսն ուսուցման կարևորագույն և մաս

Չետազոտող ուսուցիչ՝ Այլ անյ ան Աստիկ

Նախ քան այն անի «Պերճ և ԿիմԷն Նախ քան ստեանների միջև. դպրոց» ՊՈԱԿ

Մենթոր ուսուցիչ՝ Հասմիկ Պողոսյան

Բովանդակություն

Նախաբան	3
ԳԼՈՒԽ 1. Ուսուցման մոտիվացիայի էությունն ու տեղը կրթական տարբեր տարիքային խմբերում	4
1.1 Մոտիվացիայի էությունն ու դերը կրթական գործընթացում	4
1.2 Տարբեր տարիքային խմբերի դպրոցականների շրջանում ուսման մոտիվացիայի դրսևորում	12
ԳԼՈՒԽ 2. Ավագ դասարանների դպրոցականների շրջանում ուսման մոտիվացիայի դրսևորում	13
Ամփոփում և վերլուծություն.....	Error! Bookmark not defined.
Օգտագործված գրականության ցանկ	21

Նախաբան

Թեմայի արդիականությունը

Այսօր ուսուցումը դասավանդման մեթոդներում վերլուծվում է որպես սովորողի և ուսուցչի համատեղ աշխատանք՝ վերջինիս ուղղորդող պարտականություններով: Ժամանակակից մանկավարժությունը աշակերտին դիտարկում է ոչ թե որպես մանկավարժական ազդեցության ոչ ակտիվ օբյեկտ, ոչ որպես պատրաստի տեղեկատվության սպառող, այլ որպես ուսումնական գործընթացի ակտիվ գործընկեր: Սովորողների, այդ թվում՝ յուրացման հիմնական գործոնը սովորողի ակտիվ ինքնուրույն գործունեությունն է: Դասավանդումը ոչ միայն գիտելիքների փոխանցում է, այլ, առաջին հերթին, յուրացում: Չարմանալի է, թե ինչու է մի երեխա հաճույք ստանում սովորելուց, իսկ մյուսը անտարբերություն է ցուցաբերում դրա նկատմամբ: Ինչպե՞ս ապահովել, որ ուսուցման գործընթացը բոլորի համար, առանց բացառության, դառնա հետաքրքիր և արդյունավետ:

Այս հարցի պատասխանն առաջին հերթին աշակերտի սովորելու մոտիվացիայի խնդրի լուծումն է: Այս պահին նորովի աճում է հետաքրքրությունը մոտիվացիայի ձևավորման առանձնահատկությունների նկատմամբ, որը հանդիսանում է մարդու վարքի, մասնավորապես՝ ուսուցման անկասկած շարժիչ ուժը: Հենց նշվածով էլ պայմանավորված է սույն թեմայի կարևորությունն ու արդիականությունը:

Աշխատանքի նպատակն է բացահայտել ուսուցման մոտիվացիոն մեխանիզմները: Սույն նպատակին հասնելու համար մեր առջև սահմանել ենք հետևյալ խնդիրները՝

1. Բացահայտել մոտիվացիայի էությունն ու դերը կրթական գործընթացում,
2. Վերլուծել ավագ տարիքային խմբերի դպրոցականների շրջանում ուսման մոտիվացիայի առանձնահատկությունները ,
3. Ուսումնասիրել դասերին արդյունավետ մոտիվացիոն մեխանիզմները:

ԳԼՈՒԽ 1. Ուսուցման մոտիվացիայի էությունն ու տեղը կրթական տարբեր տարիքային խմբերում

1.1 Մոտիվացիայի էությունն ու դերը կրթական գործընթացում

Մինչ բուն ուսուցման գործընթացում մոտիվացիայի դերի մասին խոսելը, նախ հասկանանք, թե ի՞նչ է ինքնին իրենից ներկայացնում մոտիվացիան: Մոտիվացիան առաջացել է լատիներեն *movere* բառից: Մոտիվացիան մարդու կողմից այս կամ այն վարքագծի գիտակցված ընտրության գործընթացն է¹: Անձի մոտիվացիայի կառավարումը իր մեջ ներառում է կազմակերպչական, նյութական և սոցիալական կամ բարոյական մեթոդները²:

Ուսուցման մոտիվացիան սովորողներին արդյունավետ ճանաչողական գործունեությանը խրախուսելու գործընթացների, մեթոդների, միջոցների համար ընդհանուր անվանում է, ինչն օգնում է ակտիվորեն տիրապետելու կրթության բովանդակությանը: Պատկերավոր ասած, մոտիվացիայի պատկերները համատեղ են վարում ուսուցիչները (ուսուցման մոտիվացիա, նրանց վերաբերմունքը մասնագիտական պարտականությունների նկատմամբ) և սովորողները (ուսուցման մոտիվացիա, ներքին, ավտոմոտիվացիա)³:

Մոտիվացիոն հասկացություններից ամենակարևորը կարիքի հասկացությունն է: Կարիքները մարդու գործունեության սկզբնական դրդապատճառներն են, արտահայտում են նրա կախվածությունը արտաքին աշխարհից և կենտրոնանում դրա վրա: Մեկ այլ հայեցակարգ, որը նկարագրում է մարդու մոտիվացիոն ոլորտը, շարժառիթն է: Շարժառիթը անձի ներքին դրդապատճառն է այս կամ այն տեսակի գործունեության դեպքում՝ կապված որոշակի կարիքի բավարարման հետ:

Հետաքրքրությունները, համոզմունքները, սոցիալական վերաբերմունքը, արժեքները կարող են հանդես գալ որպես շարժառիթ: Այնուամենայնիվ, բոլոր

---

¹ Պետրոսյան Մ, Ջավադյան Ա, Ամիրյան Դ, Անձը և պաշտոնը, Երևան, հրատարակչություն՝ «Պետական ծառայություն», [2013թ., էջ 132]
² http://assets.cambridge.org/97805218/52593/excerpt/9780521852593_excerpt.pdf
³ Виллюнас В.К. Психология развития мотивации. СПб.: Речь, 2006

պատճառների հետևում դեռևս կան մարդկային կարիքներ իրենց ողջ բազմազանությամբ:

Մոտիվացիոն ոլորտի ընդհանուր կառուցվածքում կարևոր տեղ է զբաղեցնում նպատակը: Նպատակը մարդու կյանքի ցանկալի իրավիճակների ինչ-որ իդեալական պատկերի մոդել է:

Այն գործում է որպես մարդու գործունեության որոշման հատուկ միջոց և օրենք, որը որոշում է մարդու կյանքի էական բնույթը՝ այն շրջակա միջավայրին պարզ հարմարվելուց վերածելով աշխարհի ակտիվ ստեղծագործական վերափոխման: Նպատակին հասնելու համար անհրաժեշտ է հաշվի առնել այն պայմանները, որոնցում այն պետք է իրականացվի: Նպատակի հարաբերակցությունը պայմանների հետ որոշում է կոնկրետ խնդիրը, որը պետք է լուծվի գործողությամբ: Կարիքները, դրդապատճառները և նպատակները հանդես են գալիս որպես անձի մոտիվացիոն ոլորտի հիմնական բաղադրիչներ, ներառյալ ուսման մեջ:

Այս դեպքում կարիքը գործում է որպես ներքին, իսկ նպատակը՝ որպես դրդապատճառի արտաքին ասպեկտ: Այս դեպքում շարժառիթները պետք է հասկանալ որպես ակտիվ շարժիչ ուժեր, որոնք որոշում են սովորողների վարքագիծը: Աշակերտներին մոտիվացնել նշանակում է շոշափել նրանց կարևոր կենսական հետաքրքրությունները, ցույց տալ, որ ուսուցումը լիովին համապատասխանում է այդ հետաքրքրություններին և ուղղված է նրանց կարիքները բավարարելուն, պայմաններ ստեղծել, որպեսզի նրանք ռեալիզացնեն իրենց ուսումնական գործընթացում: Դա անելու համար սովորողը պետք է՝

- ձևակերպի նպատակներ, որոնց հասնելու մեջ երեխան անձամբ շահագրգռված է
- հնարավորություն ունենա ինքն իրեն տեսնի իր աշխատանքի արդյունքներում, ռեալիզացվի կրթական գործունեության մեջ.

Բացի կարիքներից, դրդապատճառներից և նպատակներից, հետաքրքրությունները, ցանկություններն ու մտադրությունները, առաջադրանքները նույնպես դիտարկվում են որպես ուսուցման դրդապատճառներ: Հետաքրքրությունը ճանաչողական կարիք է, մարդու հետաքրքրությունն է ինչ-որ բանի նկատմամբ:

Սովորելու նկատմամբ հետաքրքրություն առաջացնելու ամենակարևոր նախադրյալը գործունեության լայն սոցիալական մոտիվների կրթությունն է, դրա իմաստը հասկանալը: Սովորողների կրթության բովանդակության և բուն ուսումնական գործունեության նկատմամբ հետաքրքրության ձևավորման և զարգացման համար անհրաժեշտ պայման է նրանց մտավոր անկախությունը և ուսման մեջ նախաձեռնողականությունը դրսևորելու ունակությունը⁴:

Որքան ակտիվ են դասավանդման մեթոդները, այնքան ավելի հեշտ է սովորողներին հետաքրքրել դրանցով: Որքան շատ առաջադրանքներ, որոնց լուծումը սովորողներից պահանջում է ակտիվ որոնողական գործունեություն, այնքան կայուն է նրանց հետաքրքրությունը սովորելու նկատմամբ: Սովորելու նկատմամբ հետաքրքրության ձևավորման մեջ մեծ նշանակություն ունի խնդրահարույց իրավիճակի ստեղծումը, սովորողների բախումը այնպիսի դժվարության հետ, որը նրանք չեն կարող լուծել իրենց գիտելիքների պաշարի օգնությամբ⁵:

Դժվարության հանդիպելով՝ նրանք համոզվում են նոր գիտելիքներ ձեռք բերելու կամ հին գիտելիքները նոր իրավիճակում կիրառելու ուղիների անհրաժեշտության մեջ: Հետաքրքիր է միայն մշտական լարվածություն պահանջող աշխատանքը: Թեթև նյութը, որը մտավոր ջանք չի պահանջում, սովորաբար հետաքրքրություն չի առաջացնում: Միևնույն ժամանակ, ուսումնական նյութի և ուսումնական առաջադրանքի դժվարությունը կարող է հանգեցնել հետաքրքրության աճի միայն այն դեպքում, երբ այդ դժվարությունը հաղթահարելի է, հակառակ դեպքում հետաքրքրությունը արագ ընկնում է:

⁴ Казаева Т. Н. Развитие речи младших школьников. Начальная школа, 2007

⁵ Додонов Б. И. Структура и динамика мотивов деятельности. // Вопросы психологии, 1994

Դասավանդման նյութը և ուսուցման մեթոդները պետք է լինեն բավականաչափ (բայց ոչ չափազանց) բազմազան: Նյութի մատուցման բազմազանությունն ապահովվում է ոչ միայն ուսուցման ընթացքում սովորողների տարբեր առարկաների բախմամբ, այլ նաև նրանով, որ նույն օբյեկտում հնարավորություն կա բացահայտելու նոր հատկություններ, կողմեր և հնարավորություններ⁶: Սովորողների ճանաչողական հետաքրքրություն առաջացնելու մեթոդներից մեկը կարող է լինել նրանց ինչ-որ նոր, անսպասելի, կարևոր նյութ ցույց տալը:

Նյութի նորույթը նրա նկատմամբ հետաքրքրություն առաջացնելու ամենակարևոր նախապայմանն է: Միևնույն ժամանակ, նորի իմացությունը պետք է հիմնված լինի այն գիտելիքների վրա, որոնք արդեն ունեն սովորողները⁷: Ուսումնական նյութի նկատմամբ սովորողների հետաքրքրության առաջացման և դրա պահպանման էական գործոնը դրա հուզական գունավորումն է, ուսուցչի կենդանի խոսքը, նրա ժպիտը, դեմքի ընկերական արտահայտությունը:

Ցանկությունները և մտադրությունները կարևոր տեղ են գրավում մոտիվացիոն ոլորտի կառուցվածքում: Ցանկությունն ու մտադրությունը իրավիճակայնորեն առաջանում են և արագորեն փոխարինում են միմյանց սուբյեկտիվ վիճակները, որոնք համապատասխանում են գործողություններ կատարելու փոփոխվող պայմաններին: Հետաքրքրությունները, առաջադրանքները, ցանկությունները և մտադրությունները գործիքային դեր են խաղում մոտիվացիոն գործընթացում, այսինքն՝ պատասխանատու են սովորողի վարքի ոճի համար⁸:

---

⁶ Ительсон Л.Б. Лекции по общей психологии. Минск: Харвест, 2002 8 Додонов Б. И. Структура и динамика мотивов деятельности. // Вопросы психологии, 1994

⁷ Авдеев А.П. Мотивы изучения иностранного языка. // Образовательные технологии и общество, 2008

⁸ Додонов Б. И. Структура и динамика мотивов деятельности. // Вопросы психологии, 1994

Մոտիվացիայի զարգացումը տեղի է ունենում օբյեկտիվ իրականությունը փոխակերպող գործունեության շրջանակի աստիճանական փոփոխության և ընդլայնման միջոցով: Հետևաբար, այն ունի բավականին բարդ ֆունկցիոնալ կառուցվածք: Մոտիվների հիմնական խնդիրները հետևյալն են⁹.

- մոտիվացնող ֆունկցիան արտացոլում է դրդապատճառի էներգիան, նպատակին հասնելու մարդու ցանկության կամային աղբյուրները.
- ուղղորդող գործառույթը դրդապատճառի էներգիայի կողմնորոշման արտացոլումն է անհատի որոշակի գործունեությանը.
- խթանող գործառույթը կապված է մոտիվացիայի շարունակման հետ, պայմանների որոնման, որոնք ապահովում են նպատակին հասնելու ցանկության ուժեղացում.
- կարգավորող գործառույթը կապված է սովորողի մոտիվացիայի կարգավորման և նրա ողջ մոտիվացիոն ոլորտի կարգավորման հետ.
- դրդապատճառի կազմակերպչական գործառույթը բաղկացած է սովորողի կողմից իր կրթական և ճանաչողական գործունեության գիտակցված պլանավորման մեջ.
- դրդապատճառի իմաստային գործառույթը կարևոր դեր է խաղում, քանի որ այն տալիս է սովորողների գործողություններին անձնական իմաստ.
- շարժառիթների ռեֆլեկտիվ գործառույթը հանդիսանում է սովորողի մտքում կարիքների, նպատակների արտացոլում, դրանց կապում ճանաչողական, կրթական գործունեության հետ՝ որպես այդ նպատակներին հասնելու որոշիչ պայմաններից:

---

⁹ Вилюнас В.К. Психология развития мотивации. СПб.: Речь, 2006

Ակտիվ կրթական և ճանաչողական գործունեության ոլորտում սովորողների մոտիվացիայի համակարգը կարող է պարունակել երկու տեսակի մոտիվներ՝ ներքին և արտաքին: Ամենաարդյունավետը ներքին դրդապատճառներն են, քանի որ դրանք հիմնված են հետաքրքրության, սովորողների համար կարևոր և իմաստալից ասպեկտների վրա: Ներքին դրդապատճառները ներառում են այնպիսի շարժառիթներ, որոնք խրախուսում են մարդուն սովորել որպես նպատակ և որպես նպատակներին հասնելու կարևոր գործիք:

Որպես ներքին դրդապատճառ կարող են հանդես գալ նաև հետաքրքրասիրությունը, աշակերտի՝ մշակութային և մասնագիտական մակարդակը բարելավելու ցանկությունը, նոր տեղեկատվության կարիքը: Ընդհանուր առմամբ, ներքին մոտիվացիան բնորոշ է ուժեղ սովորողներին, ովքեր ձգտում են պատշաճ մակարդակով տիրապետել մասնագիտությանը, ձեռք բերել գործնական հմտություններ և կարողություններ:

Արտաքին դրդապատճառները ներառում են այնպիսի խթաններ, ինչպիսիք են՝ պատիժը կամ պարգևը, սպառնալիքը և պահանջը, խմբային ճնշումը, ապագա օգուտների ակնկալիքը, ուսուցչի գնահատումը, դժվարություններից խուսափելու ցանկությունը և այլն: Ինքը՝ նպատակը, այսինքն՝ ուսուցումը, նման իրավիճակներում և դրդապատճառներում կարող է լինել անտարբեր կամ նույնիսկ վանող, իսկ ուսուցումը հաճախ պարտադրվում է աշակերտին և գործում է որպես խոչընդոտ, որը պետք է հաղթահարվի հիմնական նպատակին հասնելու ճանապարհին: Այս իրավիճակը, սկզբունքորեն կոնֆլիկտային, բնութագրվում է հակադիր ուժերի առկայությամբ, հետևաբար այն կապված է զգալի հոգեկան սթրեսի հետ, պահանջում է որոշակի ներքին ջանքեր սովորողից և երբեմն ուղեկցվում է իր հետ պայքարով¹⁰:

---

¹⁰ Авдеев А.П. Мотивы изучения иностранного языка. // Образовательные технологии и общество, 2008

Արտաքին դրդապատճառները սովորաբար թույլ հեռանկար ունեն: Դրանք կարող են լինել և՛ դրական (հաջողության, նպատակին հասնելու դրդապատճառներ), և՛ բացասական(սպառնալիքներից խուսափելու դրդապատճառներ, պաշտպանություն): Դրական արտաքին դրդապատճառները, անշուշտ, ավելի արդյունավետ են, քան բացասական արտաքին դրդապատճառները, նույնիսկ եթե դրանք ուժով հավասար են: Արտաքին դրդապատճառները բնորոշ են թույլ սովորողներին, որոնց համար առաջին հերթին կարևոր է խուսափել վատ սովորելու համար բարոյահոգեբանական դատապարտումից կամ պատժից¹¹:

Ուսուցչի խնդիրն է՝ բացահայտել սովորողների մոտ նրանց ճանաչողական գործունեության ներքին դրդապատճառները, զարգացնել և ակտիվացնել այդ դրդապատճառները և ուղղորդել դրանք դեպի ուսուցման ակտիվացում:

Ե՛վ հաջողության հասնելու ցանկությունը, և՛ ձախողման վախը, այսինքն՝ մոտիվացիայի երկու կարևոր տեսակները կարող են հավասարապես խթան դառնալ գործունեության, սովորելու համար: Հաջողության համար դրդված անհատները սովորաբար ակտիվ և նախաձեռնող են, նպատակներին հասնելու մեջ համար են և հակված են երկար ժամանակ պլանավորել իրենց ապագան: Խնդրահարույց բնույթի առաջադրանքներ կատարելիս, ինչպես նաև ժամանակի ճնշման ներքո, նրանց գործունեության արդյունավետությունը, որպես կանոն, բարելավվում է:

Անհաջողության վախի մոտիվացիան ակնհայտորեն բացասական է: Այս տեսակի բնորոշ մոտիվացիա ունեցող անհատականությունները սովորաբար նախաձեռնող չեն, նրանք խուսափում են պատասխանատու առաջադրանքներից, իրենց համար անհիմն բարձր նպատակներ են դնում և վատ են գնահատում իրենց հնարավորությունները:

---

¹¹ Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам: Пособие для учителя. М. 2003

Որպես կանոն, նրանք տարբերվում են նպատակին հասնելու ավելի քիչ համառությամբ: Ցանկացած կարևոր և պատասխանատու առաջադրանքի կատարման ձախողման դեպքում կատարողի համար դրա գրավչությունը, որպես կանոն, նվազում է: Նպատակահարմար է դրա իրականացման գործընթացը պլանավորել այնպես, որ միջանկյալ արդյունքների թվում լինեն այնպիսիք, որոնք անպայման կիրականացվեն: Սա պետք է նպաստի վստահության ձևավորմանը և որոշ չափով փոխհատուցի այլ արդյունքների ձախողումները¹²:

Ուստի մանկավարժական գործընթացում կարևոր դեր է ձեռք բերում հաջողության մոտիվացիայի և ձախողման վախի մոտիվացիայի ախտորոշումը: Դրա իրականացումը կապված է սովորողների գործունեության և վարքագծի դիտարկման և խորը հոգեվերլուծության հետ: Դրա արդյունքները նաև նպատակ ունեն խթանել անհատական մոտեցումը սովորողների վրա ուղղիչ հոգեբանական և մանկավարժական ազդեցությունների իրականացման համար համապատասխան մեթոդներ և տեխնոլոգիաներ գտնելու հարցում: 13 Մոտիվացիոն ախտորոշումը հատկապես կարևոր է սովորողի անձի կողմնորոշումը և ապագա մասնագիտական գործունեության այս տեսակի ընտրության պատճառները բացահայտելու համար: Միևնույն ժամանակ, հենց մասնագիտական մոտիվացիայի ոլորտում կարևոր դեր է խաղում մասնագիտության նկատմամբ դրական վերաբերմունքը, քանի որ այդ շարժառիթը կապված է կրթության վերջնական նպատակների հետ: Ուստի մանկավարժական գործընթացում կարևոր դեր է ձեռք բերում հաջողության մոտիվացիայի և ձախողման վախի մոտիվացիայի ախտորոշումը: Դրա իրականացումը կապված է սովորողների գործունեության և վարքագծի դիտարկման և խորը հոգեվերլուծության հետ: Դրա արդյունքները նաև նպատակ ունեն խթանել անհատական մոտեցումը սովորողների վրա ուղղիչ հոգեբանական և

---

¹² Манукян С.П. Стимулы. Мотивы и цели субъектов целепорождающего обучения. Ереван, 2005

մանկավարժական ազդեցությունների իրականացման համար համապատասխան մեթոդներ և տեխնոլոգիաներ գտնելու հարցում¹³:

1.2 Տարբեր տարիքային խմբերի դպրոցականների շրջանում ուսման մոտիվացիայի դրսևորում

Դպրոցականների տարբեր տարիքային խմբերում սովորելու մոտիվացիան դրսևորվում է տարբեր ձևերով: Տարբեր տարիքի դպրոցականների մոտ դրդապատճառների առանձնահատկությունները հասկանալու համար անհրաժեշտ է դրանք փոխկապակցել յուրաքանչյուր տարիքի առանձնահատկությունների հետ, որպես ամբողջություն: Ընդունված է տարբերակել երեք շրջան¹⁴.

- տարրական դպրոցական տարիք (7-10 տարեկան, տարրական դասարանների աշակերտներ),
- միջին դպրոցի տարիքը կամ պատանեկությունը (10-15 տարեկան, 5-9-րդ դասարանների աշակերտներ),
- ավագ դպրոցական տարիքը կամ վաղ պատանեկության տարիքը (15-17 տարեկան, 10-11-րդ դասարանների աշակերտներ):

Ուսուցման մոտիվացիան այս տարիքային խմբերի համար կունենա իր առանձնահատկությունները: Նախադպրոցական տարիքը բնութագրվում է նրանով, որ երեխան առաջին անգամ ընդգրկվում է նոր սոցիալապես նշանակալի գործունեության մեջ, որը կարևոր է ոչ միայն իր, այլև իր շրջապատի համար: Հայտնի է, որ նախադպրոցական մանկության ավարտին, որպես կանոն, երեխայի մոտ ձևավորվում է դպրոցում սովորելու բավականաչափ ուժեղ մոտիվացիա: Դա արտահայտվում է դպրոց հաճախելու, նրա համար նոր ուսումնական

---

¹³ Авдеев А.П. Мотивы изучения иностранного языка. // Образовательные технологии и общество, 2008

¹⁴ Абрамова Г.С. Практикум по возрастной психологии. - М.: Академический проект. 2001.

գործունեությամբ զբաղվելու, շրջապատողների շրջանում նոր դիրք գրավելու անհրաժեշտության զգացումով¹⁵:

ԳԼՈՒԽ 2. Ավագ դասարանների դպրոցականների շրջանում ուսման մոտիվացիայի դրսևորում

Նպատակային գործընթացների զարգացման համար մեծ նշանակություն ունի նաև աշակերտին կրթությանը զուգընթաց ներգրավել այլ տեսակի գործունեության մեջ (հասարակական-քաղաքական, սոցիալապես օգտակար, սպորտային և այլն): Մադեռահասին սովորեցնում է ուշադրությունը բաշխել մի քանի նպատակների միջև, որոշել դրանց իրականացման ողջամիտ հաջորդականությունը և, հետևաբար, պլանավորել և գնահատել ժամանակը, այն օպտիմալ օգտագործել: Դեռահասի հուզական կյանքը կապված է նրա ինքնասիրության աճի հետ: Ինչ վերաբերում է ավագ դասարաններին, ապա այս տարիքում ուսուցման մոտիվացիայի զարգացումը նպաստում է ավագ դպրոցի աշակերտի մի շարք հատկանիշների.

կյանքում ինքնորոշման անհրաժեշտությունը և պլանների կողմնորոշումը դեպի ապագա, ներկան հասկանալով այս դիրքերից.

պարտքի սոցիալական դրդապատճառների առկայություն, հասարակության հանդեպ պատասխանատվություն.

- սովորողի կողմից իր աշխարհայացքը որպես սոցիալական և ճանաչողական դրդապատճառների, արժեքային կողմնորոշումների խառնուրդ գիտակցելու միտում.

---

¹⁵ Акишина А.А., Коган О.Е. Учимся учить. Русский язык. Курсы. М., 2008

- իրագեկում սեփական անձի՝ որպես ամբողջական անհատականության, մասնագիտության ընտրության հնարավորությունների, կյանքի դիրքի մասին.
- նպատակադրման ձևավորում. ենթադրյալ երկարաժամկետ նպատակներից անցում դեպի իրական որոշումներ կայացնելու պատրաստականություն, որոնք վերաբերում են ոչ միայն իրեն, այլև ուրիշներին.
- ավելանում է հետաքրքրությունը ինքնակրթության բոլոր ձևերի նկատմամբ. շահերի կայունություն, հարաբերական անկախություն ուրիշների կարծիքներից¹⁶:

Դասի պլան

Արդի ժամանակաշրջանում սովորողին ուսումնառության գործընթացի մեջ ներգրավվելու, հետաքրքրասիրությունը խթանելու, ուսման արդյունավետությունը ապահովելու համար դպրոցի, ուսուցիչների առջև կան մի շարք խնդիրներ, որոնց լուծմանը կարող է նպաստել դասին մեթոդների, ուսուցման միջոցների նպատակային կիրառումը:

Մինչ հետազոտությունը սկսելը իմ առջև դրել եմ մի շարք խնդիրներ՝ սովորողների մոտ (հիմնականում թույլ կարողություններով օժտված) 8 բարձրացնել հետաքրքրասիրությունը առարկայի նկատմամբ, կապել գրքի հետ . նպաստել սովորողների ճանաչողական գործունեության զարգացմանը . զարգացնել վերլուծական մտածողությունը . սովորողը կարողանա գտնել պատճառահետևանքային կապեր:

Որպես վերջնարդյունք՝ ակնկալում եմ իրականացվող հետազոտության արդյունքում նոր ուսումնասիրվող գրական երկը ընթերցելու, հիմնական միտքն ընկալելու կարողության զարգացում, կերպարների գործողությունների ընթացքը վերարտադրելու , ինչպես նաև՝ կերպարների գործողությունների հոգեբանական շարժառիթների ընկալում, բանավոր խոսքի զարգացում, քննարկմանը մասնակցելու, սեփական կարծիք ձևավորելու և հայտնելու հմտությունների ձևավորում:

¹⁶ Алхазисвили А.А. Психологические основы обучения устной иностранной речи. М.: Просвещение, 1986

Այս խնդիրներից ինձ համար առաջնային է ուսումնառության ընթացքում սովորողների հետաքրքրասիրության բարձրացումը, որը կարող է նպաստել վերը թվարկած խնդիրների լուծմանը, բացահայտել աշակերտներից յուրաքանչյուրի ներգրավվածությունը խմբի ներսում կազմակերպված աշխատանքներում, միջանձնային փոխհարաբերությունները, խմբի անդամների միմյանց հանդեպ ունեցած վստահության աստիճանը: Հետազոտության օբյեկտը, ինչպես նշեցի, 11-րդ դասարանն է:

Դասարանում կան 30 սովորողներ, սակայն այլընտրանքային ձևաչափով իրականացվելիք դասը փորձեցի կազմակերպել երկու փոքր 4 հոգանոց խմբերի հետ՝ յուրաքանչյուրում երկու տղա, երկու աղջիկ: Նախ կազմակերպեցի քննարկում՝ ամառային առաջադրանքների հետ կապված :

Աշակերտները համառոտ պատմեցին կարդացած գրքերի մասին, արտահայտեցին կարծիքներ: Առանձնացրեցի աշակերտներին ավելի հետաքրքրած այն երեք գրքերը, որոնք խորհուրդ կտային իրենց հասակակիցներին ընթերցել: Այդ հարցումն իրականացրեցի, որպեսզի պարզեմ, թե որ ստեղծագործության շուրջ կարող եմ կազմակերպել հետազոտական աշխատանքս:

Դասն իրականացնելուց առաջ առաջարկեցի լավ սովորող աշակերտներին ինքնուրույն ձևավորել խմբերը՝ հասկանալու համար, թե իրենց դասընկերներից ում են նախընտրում խմբում տեսնել: Թույլ տվեցի առաջին խմբին ձևավորվել իրենց նախընտրած տարբերակով: Ընտրության արդյունքում խմբում հավաքվեցին զերազանց և լավ առաջադիմություն ունեցող աշակերտները: Մյուս 9 խումբը ձևավորվեց այն աշակերտներից, ովքեր դրսևորել էին բավարար առաջադիմություն, սիրում են մեկուսանալ, անվստահ են, անհամարձակ, որոնց և չէին ցանկանում ընդգրկել առաջին խմբի աշակերտները:

Ես կատարեցի փոփոխություն՝ խմբերը ձևավորելով երկու ուժեղ – երկու թույլ աշակերտներ, որպեսզի ապահովեմ համագործակցային արդյունավետ շփում:

Հետազոտության վերջնարդյունքում ակնկալում եմ ստանալ հետևյալ հարցերի պատասխանները.

1. Նմանօրինակ մեթոդի կիրառմամբ որքանով կհաջողվի բարձրացնել սովորողների հետաքրքրասիրությունը նոր ուսումնասիրվելիք նյութի նկատմամբ:

2. Արդյո՞ք խմբի անդամները վստահում և սերտ համագործակցում են միմյանց հետ: Ինչպե՞ս իրենց կդրսևորեն թույլ աշակերտները խմբերում:

3. Ինչու՞մն է իմ թերացումը դասավանդման ընթացքում՝ թույլ կարողունակություններով աշակերտներին մշտապես դասի ընթացքի մեջ ներգրավվածություն չապահովելու գործում:

Հետազոտության սկզբում կղիտարկեմ խմբի ներսում միջանձնային փոխհարաբերությունները և առաջարկված նյութի ուսումնասիրության ընթացքը, նրանց համագործակցությունը: Վերլուծելով տվյալները՝ կպարզեմ սովորողների հետքքրքրասիրության և առաջադիմության նախնական պատկերը և կկատարեմ համապատասխան եզրակացություն: Մինչև դասը սկսելը կփորձեմ պարզել, թե ինչ ակնկալիքներ ունեն նման ձևաչափով իրականացվելիք դասից, արդյո՞ք իրենց դուր կգա նման մեթոդով աշխատելը:

Գեղարվեստական երկը տարբեր կերպ է ընկալվում առհասարակ աշակերտների կողմից՝ կախված վերջիններիս մտածողությունից , ճաշակից , և որքան էլ հակասական և տարբեր լինեն ընկալումները , միևնույն է գրական երկի հիմքում ընկած ճշմարտությունները պետք է բացահայտել՝ համապատասխան մեթոդների կիրառությամբ: Հետազոտության առաջին դասը անցկացրել եմ հուլիսի 10-12-ին: Դասի թեման՝ Նար-Դոսի <Սպանված աղավնին> է : Այս ստեղծագործության համար նպատակահարմար համարեցի ընտրել դասբանավեճ մեթոդը, որի միջոցով կարող էի իրականացնել իմ առջև դրված խնդիրներն ու նպատակները: Այս մեթոդի առավելություններից է այն, որ խթանում է աշակերտի աշխատելու , կարդալու, դիրքորոշում արտահայտելու ցանկությունը: Այն ակտիվացնում է աշխատելու ցանկությունը, ապահովում է ներգրավվածությունը, միջոց է գիտելիքների խորացման, զարգացնում է արագ արձագանքելու ունակությունները, զարգացնում է

բանավոր խոսքի կուլտուրան, ինքնուրույն մտածողությունը, մշակում է բանավիճելու կուլտուրա: Փաստերի, դեպքերի ինքնուրույն համադրմամբ՝ օբյեկտիվ եզրահանգումներ կատարելու հմտություն է ձեռք բերում: Օգնում է , որ ընկերները հաղորդակից լինեն միմյանց մտքերին, դատողություններին և , ամենակարևորը, վստահեն իրենց ուժերին և ընկերներին: Քանի որ անցած ուսումնական տարվա ընթացքում արդեն ուսումնասիրել էինք Նար-Դոս թեման, հետևաբար մեկ անգամ ևս վերհիշեցինք գրողի կենսագրությունը և ստեղծագործությունները: Հետո հանձնարարեցի կարդալ և իմանալ <Սպանված աղավին> վիպակի դիպաշարը, ապա<> մեթոդը կիրառելով՝ նախ անհատապես դուրս էին գրել բանալի բառեր, ապա դա քննարկել զույգերով, հետո խմբի անդամների հետ : Խմբերը շարունակում են միմյանց հետ համագործակցելով և վստահության մթնոլորտում աշխատել՝ պատասխանատվորեն կատարելով առաջադրանքները: Ուժեղ աշակերտները սիրով օգնում են թույլ աշակերտներին, օգնում են, որ վերջիններս կարողանան մասնակցեն պատասխանները գրառելու ժամանակ, իսկ իրենք միայն ուղղորդողի դեր են կատարում: Երկրորդ խմբի մասնակիցները դուրս գրեցին նաև անձանոթ և անհասկանալի բառերը՝ զեղում, դոգմատիկ, նավակատիք, հաղորդություն, պաթետիկ, էքստազ : Աշխատանքը քննարկելուց հետո նույն մեթոդով հանձնարարեցի դուրս գրել հատվածներ պատմվածքից, որոնց շուրջ կարելի էր քննարկումներ ծավալել, կազմել հարցեր: Խմբերը հերթով կարդացին հատվածները՝ հիմնավորելով, թե ինչու են հատկապես դրանք առանձնացրել: Խմբերում առաջադրանքի կատարման ընթացքում համընկնումներ չեղան:

Ուսումնառությունը, որը զուրկ է որևէ հետաքրքրությունից և տրվում է միմիայն պարտադրանքով, սպանում է սովորողների մեջ սովորելու ձգտումը, իսկ այն Աշակերտների հետաքրքրվածությունը, ներգրավվածությունը երկու դասերին 17 ուսումնառությունը, որը հիմնված է առարկայի նկատմամբ հետաքրքրության վրա, տալիս է ցանկալի արդյունք: Սովորողը պետք է ներգրավված լինի դասապրոցեսին, իսկ այն մեծացնելու համար տարբեր միջոցներ կան: Համագործակցային ուսուցման ընթացքում խմբի յուրաքանչյուր անդամ ակտիվորեն ներգրավված է ուսուցման մեջ, նոր գիտելիքը մշակվում ու յուրացվում է հենց աշակերտի միջոցով: Համագործակցային ուսուցման ընթացքում կարևորվում է ոչ միայն ակադեմիական

գիտելիքների և հմտությունների ձեռքբերումը, այլև խմբային գործընթացի մշակմամբ հմուտ համագործակցողներ և գիտելիքների ակտիվ կիրառողներ ձևավորելը: Համագործակցությունը ստեղծում է ինքնաճանաչման ավելի բարձր մակարդակ, քան կարող են ապահովել մրցակցային կամ անհատական ուսուցման եղանակները: Համագործակցային իրավիճակներում անհատները միտված են փոխներգործելու, նպաստելու միմյանց հաջողությանը, ձևավորելու հետաքրքրությունների լայն շրջանակ և կազմելու միմյանց կարողությունների մասին իրական պատկերացումներ, հետևաբար տալիս են ճշմարիտ հետադարձ կապ: Քանի որ մեր աշխատանքի սկզբում նշել էի այն հիմնական պատճառները, որոնք խանգարում են շատ աշակերտների իրենց վստահ կամ ներկայանալի զգալ դասապրոցեսի ընթացքում, այս աշխատանքի ընթացքում պարզեցի, որ շատ կարևոր է նրանց այնպիսի թիմում ընդգրկելը և թիմում աշխատացնելը, որի անդամները սիրով և վստահությամբ են համագործակցում միմյանց հետ: Թիմերի անդամները շատ հետաքրքրված էին, հետաքրքիր և հասուն մտքեր էին կարողանում արտահայտել: Եթե անգամ կարծիքները տարբերվում էին, ապա լսում էին միմյանց, հետո նոր ուղղումներ և ավելացումներ էին կատարում: Թիմային աշխատանքի մեջ չերևացին ուժեղ կամ թույլ որակներ, ընդհակառակը՝ հավասարության սկզբունքը չափանիշ դարձներով, թիմերը օժանդակեցին՝ իրենց կողմից սիրված ստեղծագործությունը միասին ընթերցելու, ֆիլմը դիտելու և համապատասխան եզրահանգումներ անելուն: Տղաներն ու աղջիկներն իրար հետաքրքիր խորհուրդներ տվեցին՝ արժևորելով մարդուն բարձրացնող գեղեցիկ արժեքներով զինված լինելը: Ազնիվ ու մաքուր սիրտ, ատելության, խաբված լինելու, մարդկանց ճակատագրերը խաղաքարտերի վրա դնող և մարդկանց զգացմունքները չհարգող մարդկային որակներ, որոնք կարող էին հետաքրքրել այս տարիքում գտնվող դեռահասներին:

Ամփոփում և վերլուծություն

Աշակերտների ուսումնառության մոտիվացիայի ձևավորումը ժամանակակից դպրոցի կենտրոնական խնդիրներից մեկը համարելը չափազանցություն չէ: Դրա արդիականությունը պայմանավորված է կրթության բովանդակության թարմացմամբ, դպրոցականների կողմից գիտելիքների ինքնուրույն ձեռքբերման մեթոդների ձևավորման և ակտիվ կյանքի դիրքի զարգացման համար առաջադրանքների սահմանմամբ:

Քանի որ կրթության և դաստիարակության ոլորտում ամենասուր խնդիրները կապված են սովորողների մեծ մասի մոտ կրթություն ստանալու մոտիվների բացակայության հետ, ինչը հանգեցնում է շրջանավարտների կրթության և դաստիարակության հիմնական ցուցանիշների նվազմանը, այս չափանիշի կարևորությունը դառնում է ակնհայտ: Ուսումնական գործունեությունը տարբեր աշակերտների համար տարբեր նշանակություն ունի: Սովորողի համար կրթական մոտիվացիայի բնույթի և ուսուցման իմաստի բացահայտումը յուրաքանչյուր դեպքում որոշիչ դեր է խաղում ուսուցչի մանկավարժական ազդեցության չափորոշիչները որոշելու հարցում:

Մոտիվացիան հոգեբանական պատճառների մի շարք է, որոնք բացատրում են մարդու վարքը, նրա կողմնորոշումը և գործունեությունը: Սովորելու մոտիվացիայի խնդիրը դպրոցի ամենակարևոր և սուր խնդիրներից է: Ուսուցման մեջ մոտիվացիան արտահայտվում է աշակերտի կողմից ուսուցման նպատակներն ու խնդիրները որպես իր համար անձնապես կարևոր և անհրաժեշտ ընդունելու մեջ: Մոտիվացիոն հիմունքներով սովորելու նպատակն է պայմաններ ստեղծել առարկայի, ուսումնական գործընթացի նկատմամբ հետաքրքրություն առաջացնելու համար, սովորեցնել սովորել, սովորեցնել հաղորդակցվել:

Ժամանակակից կենսապայմաններում օտար լեզու սովորելը հիմնականում ներառում է լեզվի ֆունկցիոնալությունը, այսինքն՝ դրա օգտագործումը որպես իրական հաղորդակցության միջոց այլ լեզուներով խոսողների հետ:

Հաղորդակցման գործընթացում ամենակարևոր բնութագրիչները հաղորդակցվելու և հաջողության հասնելու ունակությունն են, որոնք առավելապես ներառում են սովորողի ձեռքբերումները կյանքի գրեթե բոլոր ոլորտներում, օգնում են սոցիալապես հարմարվել գլոբալացման դարաշրջանում անընդհատ փոփոխվող պայմաններին: Օտար լեզուների դասավանդման բոլոր փուլերում ինտեգրացիոն նպատակը օտարալեզու հաղորդակցական կարողությունների զարգացումն է, ինչը ենթադրում է մայրենի լեզվի հետ օտարալեզու հաղորդակցություն իրականացնելու 28 հնարավորություն և կարողություն:

Ընդհանրապես հանրակրթական դպրոցների ավագ դասարաններում դասավանդման մոտիվացիոն-արժեքային ոլորտի ձևավորումն ու զարգացումը և մասնավորապես ռուսերենը որպես օտար լեզու դասավանդելու ժամանակակից մեթոդաբանություն ժամանակակից պայմաններում հրատապ և բարդ դիդակտիկ խնդիրներից է: Գիտելիքների մեխանիկական փոխանցումը, ինչպես հաստատվել է մանկավարժական գործունեության, համակարգված դիտարկման և փորձարարական վերլուծության հիման վրա, դպրոցներում հնացած պրակտիկ ուսուցման պայմաններում չի արթնացնում ոչ մայրենի լեզվով խոսքի հմտությունների ձևավորման խորը մեխանիզմներ և չի նպաստում ճանաչողական հետաքրքրության ձևավորմանը, որն այդքան անհրաժեշտ է օտար լեզվական համակարգի ձևավորման համար:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Պետրոսյան Մ, Ջավադյան Ա, Ամիրջյան Դ, Անձր և պաշտոնը, Երևան, հրատարակչություն՝ «Պետական ծառայություն», 2013
2. http://assets.cambridge.org/97805218/52593/excerpt/9780521852593_excerpt.pdf 3. Абрамова Г.С. Практикум по возрастной психологии. - М.: Академический проект. 2001
3. Авдеев А.П. Мотивы изучения иностранного языка. // Образовательные технологии и общество, 2008
4. Акишина А.А., Коган О.Е. Учимся учить. Русский язык. Курсы. М., 2008
5. Аствацатрян М.Г. Методика преподавания иностранных языков. Ереван: Луйс, 1985
6. Балыхина Т.М. Методика преподавания русского языка как неродного (нового): Учебное пособие для преподавателей и студентов. М.: Издательство Российского университета дружбы народов, 2007
7. Бим И.Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблемы школьного учебника. М.: Русский язык, 1977
8. Вилюнас В.К. Психология развития мотивации. СПб.: Речь, 2006
9. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам: Пособие для учителя. М. 2003
10. Горбич О.И. Педагогические технологии в преподавании русского языка. М.: ВК, 2012
11. Гуторанова И. Говорение в раннем обучении русскому языку как иностранному. М., Мир русского слова, 2003
12. Додонов Б. И. Структура и динамика мотивов деятельности. // Вопросы психологии, 1994
13. Имедадзе Н.В., Ахвледиани Н.Г. Особенности и роль педагогического общения в интенсивном обучении языку. Тбилиси, 1989
14. Ительсон Л.Б. Лекции по общей психологии. Минск: Харвест, 2002
15. Казаева Т. Н. Развитие речи младших школьников. Начальная школа, 2007
16. Манукян С.П. Стимулы. Мотивы и цели субъектов целепорождающего обучения. Ереван, 2005